

<http://www.diva-portal.org>

This is the published version of a paper published in *Arbetsmarknad & Arbetsliv*.

Citation for the original published paper (version of record):

Bergman, A. (2009)

Recension av Bo Dahlboms bok *Sveriges framtid* (Malmö: Liber, 2007).

Arbetsmarknad & Arbetsliv, 15(1): 75-79

Access to the published version may require subscription.

N.B. When citing this work, cite the original published paper.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kau:diva-5403>

Ann Bergman

Bo Dahlbom:

Sveriges framtid

Malmö: Liber 2007

Kan man på vetenskaplig grund förutsäga framtiden? Många forskare hävdar att så inte är fallet och pekar på att förutsägelser saknar vetenskaplig legitimitet på grund av bristande kvalitet. Enligt verksamma inom framtidsforskningen, eller futurologin som den också kallas, är emellertid svaret på den inledande frågan ett rungande – *ja!* Detta hindrar emellertid inte att det råder en stor variation inom den samhällsvetenskapliga framtidsforskningen. Här finns allt från företrädare för en strikt vetenskaplig och objektiv forskningstradition, som inte begränsas av tidsliga dimensioner som nutid och framtid, till dem som representerar en betydligt mer politiskt eller ideologiskt färgad forskning där avsikten är att försöka styra samhällsutvecklingen i en viss riktning.

Bo Dahlbom tillhör den senare kategorin framtidsforskare som menar att man kan och bör förutsäga framtiden, vilket han också gör i boken *Sveriges framtid* (2007). Dahlbom konstaterar att framtidsforskningen är synnerligen viktig för att beslutsfattare, liksom människor i allmänhet, ska veta vilka handlingsalternativ som ska stödjas, modifieras eller förhindras. Dahlboms uttalade ambition

med boken är således att den ska väcka ett intresse för byggandet av det framtida samhället. Siktet är inställt på Sverige år 2025. För att byggandet ska bli så bra som möjligt krävs en vision och det är denna vision Dahlbom

utvecklar i boken. Visionen, understryker han, är inte tagen ur luften utan vilar på en vetenskaplig analys av pågående samhällsutveckling. I denna analys identifierar han hur och varför samhället förändras.

Dahlbom driver sin tes genom bokens tre delar: Det globala projektet, den globala femkampen, och det nya samhället. Något förenklat kan man säga att den första delen rör utgångspunkterna för hans analys, den andra delen är själva analysen och den tredje delen slutsatserna av den.

Ann Bergman är lektor vid
Arbetsvetenskap, Karlstads universitet.
Ann.Bergman@kau.se

Det globala projektet

Den första delen består av två kapitel, där det ena handlar om hur samhället förändras och det andra om samhället som projekt. Vad gäller samhällsförändringen diskuterar Dahlbom denna i ljuset av teknisk utveckling. En tydlig utgångspunkt är därmed vikten av att studera teknikens relation till och betydelse för samhällsutveckling. Dahlbom (s 14) konstaterar: "Om samhällen är byggda av teknik, så innebär det att samhällen förändras när teknik utvecklas". Han fortsätter med att påpeka att det inte är tekniken i sig som avgör samhällsutvecklingen, utan att den är betingad av de sätt på vilka tekniken kommer till användning. Därmed är det av största vikt att förstå de samhällsprocesser som styr hur tekniken faktiskt nyttjas.

Kapitlet om samhället som projekt handlar i sin tur om vårt lands tillväxt och konkurrenskraft. Dahlbom formulerar sig i termer av "det globala projektet" för att betona övergången från det "moderna projektet" då Sverige under 1900-talet, och i samband med industrialiseringen, byggdes upp till ett välfärdssamhälle. I dag krävs det, enligt Dahlbom, att vi istället pratar om det "globala projektet" då den ökande internationaliseringen och den konkurrensfyllda situation som uppstått i samband med denna kräver att politiker och medborgare bygger ett nytt samhälle – ett nytt Sverige. Dahlbom (s 30) understryker att: "Den här boken handlar om det svenska samhället, om den organisation vi kallar Sverige, och om hur dess framtid blir ett av våra projekt".

Utgångspunkterna för Dahlboms analys är dock inte helt tydliga; det är oklart vilka dessa är ur en mer traditionell vetenskaplig synvinkel. Det är för mig oklart hur hans analyser genomförts och därtill vilka teorier som använts. Visserligen behandlar Dahlbom i korta drag såväl teori som metod. Vad gäller den teoretiska förankringen är den tematisk. Själv formulerar Dahlbom (s 15) sig på följande sätt:

I den här boken kommer jag att ta utgångspunkt i en enkel samhällsteori som urskiljer fem grundläggande dimensioner i samhället – kommunikation, arbete, handel, organisation och ledarskap – och betonar teknikens betydelse för deras utveckling.

Med avseende på den metod som används framhåller Dahlbom att det är med hjälp av en framtidsarkeologisk metod som han konstruerar sina framtidsbilder (s 18):

/Framtidsarkeologi är just studiet av framtida teknikanvändning och dess betydelse för samhällets utveckling och förändringar i våra livsmönster. För att framtidsarkeologin ska bidra till vår kunskap om framtiden måste den botten i en förståelse för den breda samhällsutvecklingen och de processer som driver den.

Som läsare får du visserligen en viss insikt i de teoretiska och metodologiska ramarna, men det är inte på dessa områden som Dahlbom har lagt ner möda. De utgör snarare en transportsträcka för att få komma igång med bokens egentliga essens – framtidsbilderna.

Den globala femkampen

Bokens andra del är den mest omfattande. Här utvecklas tankegångarna kring hur samhällsutvecklingen kommer att te sig. Detta sker i form av liknelsen med modern femkamp där Dahlbom argumenterar för att Sverige måste bli bäst i samtliga grenar. Dahlbom går igenom fem olika samhällsprocesser där var och en framställs som en gren som vi som nation måste lyckas i. Varje process behandlas i ett separat kapitel som inleds med en historisk tillbakablick och sedan fortsätter med en beskrivning av hur den specifika processen tillsammans med tekniken och via vår samtid kan antas generera ett visst utfall år 2025. De fem processerna är: *Globalisering*, vilket innebär att världen växer samman, gränser försvinner och en global marknad präglad av avreglering och konkurrens breder ut sig. *Automatisering*, vilket betyder att arbetet fortsätter att automatiseras och storskalighet ersätter småskalighet, IT tömmer kontoren och utbredningen av tjänster ökar. *Kommersialisering*, vilket avser marknadens allt viktigare roll och en massiv övergång från produktion till handel och privatkonsumtion. *Systemisering*, vilket innebär att IT och samhället kopplas ihop till ett system, e-samhället, där allt hänger samman. *Rationalisering*, vilket betyder att gamla vanor ifrågasätts genom nya kunskaper och där marknad, kunskap och konkurrens går hand i hand och leder till effektiviseringar.

Dahlbom menar att tekniken, inte minst genom IT-utvecklingen, har gett dessa processer en enorm kraft. Det bästa sättet att skapa en önskvärd framtid är att göra processerna till "sina vänner" och i samband med detta gå från ett samhälle i form av ett folkhem till ett samhälle i form av ett företag. Samtliga fem processer, eller grenar, skulle emellertid kunna matchas betydligt bättre menar Dahlbom eftersom det finns en hel del att önska vad gäller den svenska laguppställningen och vad den kan förväntas utträta i den globala konkurrensen. Ett exempel på en gren där vi ligger illa till är kommersialisering, som i mångt och mycket handlar om shopping. Dahlbom (s 74) konstaterar nämligen uppgett:

I en innovativ strategi för Sverige ligger en positiv värdering av shopping. Ideologiskt kräver detta ett avståndstagande från sparsamhet, återanvändning och enkla vanor. Konsumera mera, informera dig, skynda till det nya – är viktiga inslag i ett innovativt samhälles ideologi.

Här är vi svenskar hopplöst på efterkälken, då vi tvekar inför en ökad kommersialisering – det gör inte amerikanarna, avundas Dahlbom, som på allvar oroar sig för att vi på grund av vår inställning inte ens kommer till start i denna gren.

Det nya samhället

Boken avslutas med en framtidsskildring av Sverige år 2025. Dahlbom målar här upp en bild av ett Sverige där de fem huvudprocesserna bland annat resulterat i ett komplext, sammanhängande samhälle kännetecknat av ökad konkurrens och mer marknadsinriktade lösningar, av rutintjänster tillgängliga på nätet och uppsökande tjänsteutövning i ett allt rörligare samhällsliv. Handel snarare än produktion dominerar näringslivet och sätter allt större präge på samhällsliv och värderingar.

Dahlbom fortsätter med att redogöra för ett scenario – eller vision – där arbetslivet blir alltmer platsberoende och att detta leder till en upplösning av arbetstid, familjeliv, fritid och konsumtion. Arbetslivet når in i hemmen och konsumtionen in i arbetslivet. Rutintjänster centraliseras och integreras, medan tjänster som kräver en personlig närvaro flyttar allt längre ut på olika mötesplatser i samhället. I takt med en allt mer automatiserad administration och att rutintjänster läggs ut på nätet, byter våra myndigheter skepnad från kontorsverksamheter till mobila verksamheter som har service och tillsyn som sina huvuduppgifter. Utbildning och sjukvård blir mer platsberoende. Företagen är i första hand mobila säljorganisationer och inte stabila produktionsanläggningar. Företagen har vidare gjort sig av med sina kontorsbyggnader och tjänstearbetet bedrivs mobilt. Det så kallade ”fabrikstänkandet” måste ge plats åt ett ”marknadstänkande” som upplöser tid och rum samt formella strukturer. I dagens inåtvända och slutna fabriker heltidsarbetar svenskarna med väldefinierade arbetsuppgifter och med litet intresse för omgivningen. Sverige år 2025 är däremot ett öppet samhälle med utåtriktade och nätverkande individer i ständigt nya verksamhetsformer och oändligt nya organisationsformer. Det rör sig om ett arbetsliv som präglas av handel och ett privatliv som präglas av shopping.

Dahlbom menar att vi alla måste ta ett gemensamt ansvar för samhället som projekt och låta det sammanfalla med våra egna livsprojekt och i samband med det lyfta blicken från vår egen lilla värld till den stora världen – vuxenvärlden. En viktig styrmekanism i detta projekt är, enligt Dahlbom, den vetenskapligt underbyggda vision som han presenterar och som han anser vara förenlig med den avgörande teknikutvecklingen.

Omdöme

De fem processerna – eller fem grenarna – som Dahlbom identifierar ter sig som i allra högsta grad giltiga krafter i vårt samhälle. Det råder ingen tvekan om den

saken. Det som framstår som lite mer problematiskt är hans iver att vinna de fem grenar han identifierar som de mest angelägna. I sin entusiasm att toppa laget i dessa grenar fokuserar han en internationellt gångbar kärntrupp som ej verkar drabbas av vare sig skador eller dopningsskandaler – korplag och motionärer lyser med sin frånvaro. För att inte tala om dem som överhuvudtaget inte vill eller kan delta i dessa typer av fysiska aktiviteter. I Dahlboms vision om Sverige som en vältrimmad handelsnation utesluts systematiskt aspekter som har med ett framväxande serviceproletariat att göra – inte minst inom handeln finns en stor ansamling av lågbetalda arbeten – och även riskerna för ökad självexploatering bland resursstarka yrkesgrupper. När marknad, konkurrens, kunskap, tjänster och IT vävs samman till ett globalt framgångskoncept, väljer Dahlbom att inte lägga ner tid på att diskutera jämlikhet och rättvisa i någon större utsträckning. Detta är givetvis anmärkningsvärt då de globala marknadskrafterna tenderar att resultera i ackumuleringen av kapital och rikedom å ena sidan och ackumuleringen av frånvaro av kapital och fattigdom å andra sidan. Trots Dahlboms breda skildring av samhälle och arbetsliv saknas ett resonemang om vilka konsekvenser ett sådant samhälle kan få för olika sociala kategorier.

Dahlbom skriver inledningsvis om den överhängande faran att vi svenskar anpassar oss till rådande traditionsbundna förhållanden. Han uppmanar oss att vakna till liv och aktivt forma den framtid vi vill ha. Den här typen av resonemang blir dock lite problematiska eftersom Dahlbom inte ser på fenomenet anpassning utifrån en mer principiell utgångspunkt. För även hans egen analys handlar i allra högsta grad om anpassning – en anpassning till de globala marknadskrafterna. Dock finns det en poäng i att uppmärksamma den handlingsorienterade dimensionen i hans bok. Det kan, som Dahlbom påpekar, finnas ett värde i att konstruera framtidsbilder. En anledning god nog är de inom samhällsvetenskapen välkända fenomenen självuppfyllande eller självförnekande profetior. Förutsägelser om framtiden har visat sig inverka på samtida tanke- och handlingsmönster och därmed påverka kommande samhällseliga processer och fenomen i olika avseenden. Detta är ett skäl till att man inte ska trivialisera den här typen av verksamheter, utan istället kritiskt granska dem och därtill se dem i ljuset av alternativa framtidsbilder.

